

تأثیر داستان های کوتاه درس ادبیات فارسی بر میزان مشارکت و مسئولیت پذیري دانش آموزان دختر پایه ششم ابتدایی

فرح سرباز برازنده^۱، شبنم نسل سراجی^۲

^۱ کارشناس ارشد ادبیات فارسی، دبیر درس ادبیات فارسی آموزش و پرورش ناحیه یک اردبیل

^۲ کارشناس ارشد تربیت بدنی و علوم ورزشی، معاون آموزشی

چکیده

هدف از این تحقیق تأثیر سنجی داستان های کوتاه درس ادبیات فارسی بر میزان مشارکت و مسئولیت پذیری دانش آموزان دختر پایه ششم ابتدایی بود. نود نفر دانش آموز پایه ششم دبستان شاهد اردبیل و نود نفر مادر دانش آموزان، در این تحقیق شرکت کردند و به پرسشنامه پنج گزینه ای در مقیاس لیکرت پاسخ دادند. جهت تجزیه و تحلیل نتایج از آزمون خی دو استفاده شد. قصه ها از علام خیال سرچشمه می گیرند و از طریق داستان یا قصه می توان مخاطبان را از همه ی قیدو بندها رها کنید. قصه را با فرازی از جمله ((یکی بود یکی نبود)) شروع می کنند، تا پیام و انتظارات خود را انتقال دهیم. از طریق زبان غیر مستقیمی که در قالب داستان برای انتقال پیام ومفهوم استفاده می کنیم تلخی و تندی بیان مستقیم را از بین می بریم وتبدیل به شیرینی می کند. با ۹۵٪ اطمینان می توان گفت قصه های کهن که در آثار بزرگان مثل: گلستان و بوستان و مثنوی و منطق الطیر عطار و ... ماندگاری دارند و در متن کتاب های درسی ما حاکم هستند؛ بر تقویت اعتماد به نفس، میزان مشارکت دانش آموزان، همکاری وتعاون، وفاداری، هم نوع دوستی، وطن دوستی و غیره افزوده اند.

کلمات کلیدی: داستان های کوتاه، ادبیات فارسی، مشارکت، مسئولیت پذیری

مقدمه

ادبیات، به تعبیری یعنی سخن گفتن با زبان برتر. هر ملتی با دوزبان صحبت می کند، نوعی زبان که در مکالمات روز مره که زبان عام است و دیگری زبان هنری و ادبی که با بهره گیری از زیبایی ها و آهنگ ها همراه است و زبان برتر نامیده می شود که برای انتقال تجربه ها، زیبایی ها، آرمان ها، خواست های فرارونده ی ذهنی، از زبان برتر استفاده می شود که بر فطرت انسان ها نزدیک تر است و بهتر و بیشتر بر آن ها تاثیر می گذارد (فتاحی، ۱۳۸۶)

اگر جامعه ای به دنبال ارزش های نوین باشد باید دستان خود را به سوی کودکان دراز کند بنا بر گفته ی پروفسور هوگارت: ((ادبیات کشف می کند، باز آفرینی می کند، و در جست و جوی معناست پس کودک در کنار ادبیات قرار می گیرد. ادبیات کودک موجب تقویت اندیشه ی او می شود. راهنمایی های اخلاقی، تنبیه و تشویق، تربیت شخصی، ایجاد اعتماد به نفس، ارضای نیازهای ذهنی و عاطفی و لذت بردن، از دستاوردهای ادبیات است و عامل وحدت همه ی کودکان جهان به حساب می آید. (مقاله کودک و نوجوان)

هدف ادبیات کودکان و داستان هایی که در متن کتاب های درسی دوره ی ابتدایی بیشتر تاکید می شود عبارتند از:

- ۱- کمک به پرورش قدرت بیان و عواطف و افکار کودکان
- ۲- تقویت و پرورش نیروی تخیل در کودکان
- ۳- تحریک قوه ی ابتکار و ابداع در کودکان
- ۴- ایجاد عشق، علاقه به ادبیات در کودکان
- ۵- رشد اعتماد به نفس کودک و علاقمند ساختن او به آزادی و عدالت اجتماعی
- ۶- برآورده کردن نیازهای عاطفی کودک و آماده ساختن او برای دریافت پیام های اخلاقی و انسانی و شهروندی خوب بودن است.

در حقیقت ادبیات کودکان مجموعه ی نوشته ها، سروده ها و گفتارهایی است که از طرف دانش آموزان یا کودکان که خود خالق آن هستند می باشد که باز تاب دهنده ی احساسات آنهاست و از این طریق هم می توان بر رفتار آنها تاثیر گذاشت. هدف از نگارش و پژوهش بررسی و اهمیت داستان هایی است که به انتخاب مولفان محترم در کتاب بخوانیم پایه ششم در میزان مشارکت دانش آموزان در کلاس درس و خانواده در نظر گرفته شده است. نوع و روش پژوهش به سه صورت کتابخانه ای، مصاحبه ای و پرسشنامه است که مطالب و داستان های کتاب فارسی پایه ششم مورد بررسی قرار گرفت و از طریق مصاحبه و دادن پرسشنامه به دانش آموزان، نقطه نظرات آنان را مورد توجه قرار دادیم و آن ها را ثبت نمودیم. جامعه آماری در این پژوهش کتاب بخوانیم پایه ششم می باشد. ابزارهای جمع آوری اطلاعات در این پژوهش مصاحبه با دانش آموزان در مود داستان های کتاب درسی؟؟

یا مواردی که از تغییرات حاصل شده در رفتار دانش آموزان از طریق والدین داریم؟؟

اهداف

هدف از این پژوهش مطرح نمودن میزان مشارکت دانش آموزان در خانواده بر اثر داستان هایی که در کتاب بخوانیم پایه ششم می باشد تا بتوان به هدف کاربردی آن دست یافت.

سئوالات مقاله :

- ۱- ادبیات داستانی چیست؟
- ۲- هدف سازنده ای که داستان بر رفتار مشارکتی و ارتباطی دانش آموزان دارد.
- ۳- آیا ادبیات داستانی در فرآیند آموزشی می تواند تاثیر گذار باشد.
- ۴- آموزگار تاچه اندازه به تدریس و خود ادبیات داستانی ارزش قائل است؟

۵- دانش آموزان تاچه اندازه به تدریس و خود ادبیات دانستنی ارزش قائل هستند؟

روش شناسی

این پژوهش بر اساس ((روش علمی)) و براساس نکاتی است که در کتاب بخوانیم پایه ششم ابتدایی درج شده می باشد همچنین آن چه خود فراگیران ارائه داده اند مورد بررسی قرار گرفته است.

با در نظر گرفتن نیاز دانش آموزان، نیاز جامعه و ایجاد پیوند بین این ودو عامل، ما را در بهتر رسیدن به اهدافمان هدایت می کند. بنابراین به بررسی ادبیات و فارسی کتاب بخوانیم پایه ششم می پردازیم.

زبان فارسی نماد و نماینده یهویت ملی و فرهنگ ماست و همچون پلی ادبیات فارسی آینه ی فرهنگ و اندیشه ی ایران اسلامی از گذشته تا کنون با هویت و فرهنگ اسلامی _ ایرانی را پیوند می دهد.

زبان به عنوان یک پدیده ی اجتماعی در شکلی پویا به انجام وظیفه ی انتقال مفاهیم و ادبیات به عنوان زبانی برتر به انتقال هنر مندانه ی اندیشه و فرهنگ می پردازد. در ساختار دروس کتاب درسی، ادبیات در قالب متن های درسی زیبا، رسا، اشعار، حکایات و داستان هایی از متون کلاسیک و نو سامان پذیرفته است.

زمینه سازی برای ارتقای آداب و مهارتهای زندگی در کودکان با توجه به جنبه های کاربردی و مهارتهای زبانی، تقویت تفکر انتقادی و خلاقیت و گسترش میزان مشارکت دانش آموزان با خانواده و آشنایان در زندگی از اصول جامع برنامه درسی فارسی هستند. استفاده از داستان های کوتاه و حکایات یکی از شیوه های غیر مستقیم آموزش مشارکت فعال در فعالیتهای گروهی، بازی ها و نمایش های آموزشی مقدماتی هستند آموزش و یادگیری به گروه ها و افراد مجال خوب سخن گفتن داده شود. در قسمت کارگاه درس پژوهی نیز یکی از هدف ها مشارکت در کارگروهی و تقویت تفکر جمعی است که میزان مشارکت در کارهای جمعی کارگاهی در کلاس را تقویت می کند.

کتاب خوانداری پایه ششم مشتمل بر متن، تصویر، اشعار، متون روانخوانی داستان های کوتاه یا حکایات، بخش های خود ارزیابی، یادآوری و کارگاه درس پژوهی می باشد. اما از منظر (هوش چندگانه) بحث و گفت و گو و لذت بردن از گفتمان گروهی و برقراری ارتباط کلامی با اعضای گروه در کارگاه درس پژوهی و لذت بردن از (متون درس)، (حکایات)، (بخوان و بیندیش) و... از مصادیق بارز (هوش زبانی) است.

گاهی دانش آموزان بیانات خود را در نمایش حکایات و داستان های کوتاه با احساس و ادا ایراد می کنند که از سطح ((هوش حرکتی، جسمانی)) بالاتری بهره مند هستند و در میزان مشارکت در فعالیت های کلاسی تاثیر گذار است. در روش های تدریس همیاری، مشارکتی اگر در بیان عقاید خود با هم گروهی ها مشورت نموده و در رفع مشکلات دوستان خود کوشا بوده واز در کنار جمع بودن احساس خرسندی نمایند به مراتبی از ((هوش میان فردی)) دست یافته است، تاثیری که مشارکت فعالیت های درس ادبیات در زمینه یاد داشت برداری و قیام روزانه یا خاطره نویسی یا همکاری در گروه و می دارد در دانش آموزان حس استقلال طلبی و انعطاف پذیر بودن و عزت نفس بالا را تقویت می کند.

شناخت احساسات در درگیران و مشارکت در گروه ها، همدلی و همدردی که مهارت بنیادی انسان است قادر می سازد که احساسات دیگران را بشناسد و نقطه نظرهای آنها را درک کند.

برای انجام فعالیت های ادبیات دانش آموزان هنگام کار بایکدیگر یک انرژی جمعی به وجود می آورند که به آن ((جمع افزایی)) می گویند در این روش مشارکتی دانش آموزان به صورت مثبت، بدون اعمال نظر شخصی کار می کنند و به آموزش یکدیگر یاری می رسانند و این روش احساس یکپارچگی از هم کوشی ایجاد می کند که عادت آموزی برای همیاری، مشارکت، کارآمدی، به هم پیوستگی و تخصصی شدن به وجود می آید.

ایفای نقش در کلاس درس برای کمک به شاگردان در بررسی ارزش های اجتماعی خود و تفکر بر آنها کمک می کند.

در بحث بررسی درس به درس خوانداری پایه ششم می توان به بحث های گروهی هنگام تدریس اشاره کرد که بین معلم و اعضای تمام گروهها ارتباط و مشارکت وجود دارد که تقویت قدرت رهبری در گروه ایجاد رابطه ی مطلوب اجتماعی از اهداف آن است.

در قسمت بخان و بیندیش فصل اول، در داستان هدهد نکته اخلاقی داستان دعوت به هم اندیشی و مشورت با بزرگان و استفاده از تجربه ی گذشتگان است که نقش تجربه و دور اندیشی و تدبیر در کارها بزرگ است و غرور باعث گرفتاری انسان می گردد. درس دوم پنجره های شناخت می باشد که تقویت توانایی گفت وگو و مشارکت در کار گروهی یکی از اداف درس می باشد. در این درس مشارکتی که در بین اعضای گروه وجود دارد آن هارا به پنجره های شناخت راهنمایی می کند. یکی از جلوه های شگرف آفرینش، قرار دادن پنجره های شناخت در نهاد آدمی است تا با خوب دیدن و خوب شنیدن به شناخت بهتری از آفرینش دست می یابیم.

در قسمت بخوان بیندیش فصل دوم، با عنوان دوستان همدل نیز می توان با ایفای نقش در نمایش این داستان مشارکت را در بین دانش آموزان ارتقاء داد. این داستان به اهمیت و ارزش محبت و همدل بودن انسان ها اشاره می کند. در ارزش ها و آموزه های دینی و ادبیات ما به این مسئله اشاره و تاکید فراوانی شده است. متاسفانه در بیشتر مواقع به روخوانی این درسها بسنده می شود و از اهداف اصلی باز می مانند.

در فصل سوم بخوان بیندیش داستانی است با عنوان رفتار نیکان که دانش آموزان را به مشارکت بیشتر در خانه با والدین و نیکی و احترام و مهربانی و فروتنی در رفتار کردن با والدین دعوت کرد که در قرآن و دین اسلام به آن اهمیت فوق العاده ای شده است که دارای آثار دنیوی از جمله:

- دوری از عصیان گری و شقاوت

- طول عمر

- فراوانی روزی

- اجابت دعای والدین در حق فرزندان

- موجب نیکی فرزندان می شود

از آثار اخروی احترام به والدین می توان به آسان شدن مرگ، دریافت پاداش زیاد، مغفرت حق، وصول به بهشت، ورود به درجات بالای بهشت اشاره کرد.

از جمله ویژگی بارز درس بخوانیم در دوره ی ابتدایی ((درس آزاد)) است که ایستگاه اندیشیدن و درنگ کردن و آفریدن است. بیان دیگر درس آزاد، فرصتی است تا دانش آموز و معلم در تالیف کتاب مشاکت داشته باشد همچنین وقتی دانش آموزان خود فعالیت می کنند بین دانش آموز و خانواده در سازماندهی و تالیف کتاب تعامل و مشارکت ایجاد می شود.

چون هر دانش آموز می تواند به صورت مستقل و فردی برای تولید درس آزاد اقدام نماید بنابراین درس آزاد مجالی است تا دانش آموز و معلم و والدین به یاری هم، به فراخور ذوق، علاقه، دلبستگی های بومی با هم مشارکت کرده و تولید محتوای مناسب کنند.

بحث و نتیجه گیری

در حال حاضر با وجود تحولات جوامع و آموزش کودکان کار معلمان و مربیان نیز سخت تر می شود به طوری که فاصله بین دانش آموز امروز با دانش آموز دیروز خیلی گسترش یافته است.

دانش آموز دیروز نه تنها به مجله و نشریه هایی مانند کانون پرورش کودکان و نوجوانان یا نشریه مدرسه دسترسی داشت ولی دانش آموز امروز به فناوری مجهز است و از دوران کودکی با تلویزیون برنامه های کودک، انیمیشن، سریال ها، عرصه ی رسانه های تصویری و... همراه است و به مدرسه پا نگذاشته با بازی های رایانه ای و تبلت و تلفن همراه نفس می کشد داستان هایی را که دانش آموزان دیروز در ۱۰۰ صفحه ی داستان می خواند کودک نوپا در بازی های رایانه ای به صورت ملموس بازی می

کند بنابراین چنین دانش آموزی دیگر با هر داستانی نمی تواند کنار بیایند ولی با این وجود قصه و داستان مثل لبخند، زبان مشترک همه ی انسان ها و کودکان است، قصه ها و داستان ها یادآور گذشته ها و هویت های ماست و از این طریق می توانیم بر احساسات و عواطف دانش آموزان تسلط داشته باشیم. توجه به امر داستان از وظایف اصلی آموزگاران در دوره ی ابتدایی است چون هدف "انسان و انسانیت" را یاد دادن است نه داستان نویسی ساختن آنها و این چیزی است که در آموزش و پرورش مورد نیاز مهم است و این در سایه ی تدریس اثر بخش آموزگاران امکان پذیر است که میزان مشارکت و همکاری و تعاون را که یکی از اهداف قصه هاست، در دانش آموزان تقویت کنیم پس امیدواریم مولفان محترم بیش از پیش به این بخش مهم کتاب، توجه داشته و انتظارات بجای همکاران و دانش آموزان را در سرلوحه ی کار خویش قرار دهند.

منابع

۱. <http://fa.wikipedia.org/w/index.php?oldid=۱۳۰۷۶۸۳۲> ادبیات کودک و نوجوان

۲. مقاله ی ادبیات کودکان و نقش آن در تثبیت شخصیت آنان www.almhm.com سعدالعقابی، ترجمه: جواد نعیمی

۳. فتاحی، حسین، ۱۳۸۶، داستان گام به گام، تهران: صریح

۴. ایران زاده، شریف نسب، نعمت ا...، مریم، ۱۳۹۱، مهارت نوشتن، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۵. مولفان فارسی پایه ششم، ۱۳۹۱، کتاب معلم فارسی ششم دبستان، تهران: سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

۶. مولفان فارسی پایه ششم، ۱۳۹۱، بخوانیم پایه ششم دبستان، تهران: سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی